

RAPORT

cu privire la Conferința post-electorală

**„Alegeri prezidențiale în Republica Moldova –
analiză, concluzii, recomandări și pași de urmat”**

**Elaborat:
Direcția analiză și documentare**

Conferința „Alegeri prezidențiale în Republica Moldova 2016: analiză, concluzii, recomandări și pași de urmat” s-a desfășurat la Chișinău în zilele de 16-17 februarie 2017, fiind organizată de către Comisia Electorală Centrală cu suportul Consiliului Europei.

Dezbaterile din cadrul conferinței s-au axat pe analiza post-electorală a alegerilor prezidențiale din 30 octombrie 2016. La eveniment au dat curs invitației funcționari electorali, inclusiv foști președinți ai consiliilor electorale de circumscripție constituite pentru aceste alegeri, reprezentanți ai autorităților publice centrale și locale, foști concurenți electorali, experți în materie electorală și observatori naționali și internaționali care au monitorizat scrutinul prezidențial. Au participat în total aproximativ 150 de persoane.

Conform agendei, conferința s-a desfășurat în mai multe sesiuni, fiecare cu o tematică riguros conturată. Prima zi a fost dedicată aspectelor generale, iar a doua a cuprins ateliere de lucru, la finalul căreia au fost prezentate concluziile fiecărui atelier de lucru.

Sesiunea de deschidere a conferinței a debutat cu mesajul de salut al președintelui Comisiei Electorale Centrale Alina Russu, care a fost și moderatorul acestei părți a evenimentului. În cadrul sesiunii au susținut scurte alocuțiuni:

- dl Jose-Luis Herero, Șeful Oficiului Consiliului Europei în Republica Moldova
- dl Francois Friederich, Șeful Direcției pentru Asistență Electorală, Directoratul General II - Democrație, Consiliul Europei
- dl Alexandru Tănase, Președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova
- dl Anatolie Zagorodnîi, Vicepreședinte al Comisiei parlamentare ”Comisia juridică, numiri și imunități”
- dl Anatol Vangheli, Secretar General, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene

În cuvîntul de deschidere dna Alina Russu, președintele Comisiei Electorale Centrale, a salutat participanții, menționînd că această conferință este organizată de Comisia Electorală Centrală cu suportul Consiliului Europei, scopul conferinței este de a dezbate subiectele ce țin de alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016, de a face o analiză a scrutinului prezidențial, de a formula concluzii și recomandări, de a ne axa pe ceea ce trebuie să facem. Dna Russu a subliniat că alegerile directe ale președintelui țării au fost dorite de majoritatea cetățenilor Republicii Moldova, iar organizarea și desfășurarea acestora au reprezentat o provocare pentru toți subiecții implicați în acest proces, alegerile au trezit un interes sporit din partea opiniei publice și vor continua să fie un subiect de studiu. Este cert că fără reguli de drept precise alegerile sunt de neconceput, aceasta se referă atît la principiile fundamentale ale dreptului electoral consfințite în tratatele internaționale și în constituții, cît și la reguli de detaliu vizavi de procedura de vot sau administrarea alegerilor. Odată cu încheierea alegerilor încep pregătirile pentru alegerile următoare, iar prezentul eveniment reprezintă una dintre etapele acestei activități ample și complexe. Dna președinte a anunțat care vor fi sesiunile de lucru conform agendei: în prima zi, în cadrul unei sesiuni plenare, se vor dezbate teme „Retrospectiva alegerilor prezidențiale 2016 prin prisma misiunilor de observare a scrutinului”, „Provocările scrutinului prezidențial”, iar la final se vor formula concluzii. A doua zi participanții vor lucra în cadrul a 4 ateliere de lucru, iar discuțiile se vor axa pe următoarele subiecte: „Perfecționarea cadrului legal electoral în contextul scrutinului prezidențial”, „Votarea peste hotare”, „Reflectarea alegerilor de către mass-media și informarea alegătorilor” și „Finanțarea campaniei electorale”.

Dl Jose-Luis Herero, Șeful Oficiului Consiliului Europei în Republica Moldova, a menționat importanța evenimentului pentru asigurarea unor alegeri libere și corecte, a vorbit despre

susținerea acordată de Consiliul Europei în efortul Republicii Moldova de construcție a statului de drept și de consolidare a democrației.

Dl Francois Friederich, Șeful Direcției pentru Asistență Electorală din cadrul Directoratului General II – Democrație al Consiliului Europei, în mesajul său de salut a menționat direcțiile de activitate ale Comisiei Electorale Centrale pentru care a primit susținerea Consiliului Europei și ca rezultat a obținut succese pe aceste planuri. Efortul instituțiilor s-a îndreptat în principal pe încurajarea participării la alegeri a tinerilor și femeilor, observarea largă a alegerilor, inclusiv datorită prezenței observatorilor Asociației Promo-LEX la toate secțiile de votare din țară și delegarea lor peste hotare, instruirea funcționarilor electorali și informarea alegătorilor.

În luarea sa de cuvânt dl Alexandru Tănase a subliniat necesitatea îmbunătățirii legislației electorale și, în fond, a adoptării de către Parlament a unui nou Cod electoral care să conțină prevederi separate pentru fiecare tip de scrutin. „Republica Moldova are nevoie de un nou Cod electoral, acesta este un document învechit, fiind adoptat în 1997. Până în prezent a suferit aproximativ 53 de modificări, iar multe din modificările efectuate sunt absolut conjuncturale. Parlamentul trebuie să vină cu modificări foarte clare, cu un nou cod, cu o nouă structură, cu repartizare pe compartimente pe alegeri locale, parlamentare și prezidențiale. Comisia Electorală Centrală are nevoie de claritate pentru a putea reacționa adecvat, dar și pentru a nu crea dubii pentru concurenții electorali”, a declarat președintele Curții Constituționale. Dl Tănase a menționat Adresele pe care le-a formulat Curtea Constituțională către Parlament, în care a cerut reglementarea diferențiată a procedurilor de examinare a contestațiilor în cazul desfășurării a două tururi de scrutin, inclusiv a contestațiilor formulate în ziua alegerilor. Curtea a mai solicitat introducerea de criterii suplimentare referitoare la stabilirea numărului secțiilor de votare și buletinelor de vot peste hotare, precum și alte tipuri de înlesniri pentru alegătorii din diasporă, precum: două zile de vot sau votul electronic. În Adresele expediate Parlamentului, Curtea a cerut introducerea reglementărilor exprese în Codul penal pentru incriminarea coruperii alegătorilor în cadrul alegerilor prezidențiale și necesitatea introducerii mecanismelor de sancționare promptă și imediată a oricărei tentative de implicare a cultelor religioase în campaniile electorale. „Republica Moldova este un stat laic, iar implicarea cultelor religioase în campanii nu poate fi acceptată. Sunt necesare sancțiuni precum suspendarea activității cultelor care se implică politic”, a menționat Alexandru Tănase. De asemenea, Curtea a cerut modificarea legislației cu privire la răspunderea radiodifuzorilor în perioada campaniilor electorale și instituirii de către Parlament a unor instrumente eficiente de sancționare, cum ar fi suspendarea dreptului de emisie pentru întreaga perioadă a campaniei electorale, pentru acele instituții media care încalcă obligația de imparțialitate în perioada electorală. „Mass-media poate contribui la distorsionarea voinței alegătorilor și la influențarea rezultatelor alegerilor. Tocmai din acest motiv este necesară monitorizarea strictă a posturilor TV în perioada electorală și sancționarea lor imediată”, a spus președintele Curții Constituționale. Dl Tănase și-a exprimat convingerea că ajustarea legislației electorale de către Parlament va contribui la modernizarea și transparentizarea alegerilor în Republica Moldova. Parlamentul are la dispoziție trei luni pentru a soluționa Adresele expediate de către Curtea Constituțională.

Din partea Parlamentului a adresat un mesaj de salut dl Anatolie Zagorodnîi, care a menționat că alegerile prezidențiale din 2016 au fost transparente și libere, în procesul electoral fiind aplicate prevederile legale existente, dar, pe parcurs, au ieșit la suprafață anumite situații, care, în mare parte, nu au fost acoperite de reglementări legale. Anatolie Zagorodnîi s-a referit la un șir de curențe legislative, precizând că legislația electorală urmează a fi completată și modificată. Este vorba despre lipsa prevederilor care ar stabili autoritățile competente de a examina contestațiile electorale depuse ulterior zilei alegerilor, precum și clarificarea procedurii de examinare a

contestațiilor formulate în ziua alegerilor, care nu au putut fi depuse în instanța de judecată în aceeași zi. De asemenea, deputatul a invocat necesitatea iminentă de a reglementa un nou mecanism care să asigure realizarea dreptului la vot al tuturor cetățenilor de peste hotare, introducerea unor criterii suplimentare referitoare la stabilirea numărului buletinelor de vot și a distribuirii lor geografice. Alte carențe semnalate de Anatolie Zagorodnii în legislație indică asupra necesității reglementării unor mecanisme de sancționare pentru orice tentativă de implicare a cultelor religioase în campaniile electorale, precum și a incriminării în Codul penal a coruperii alegătorilor în cadrul alegerilor prezidențiale. Vicepreședintele Comisiei juridice, numiri și imunități a atras atenția asupra faptului că trebuie modificată legislația cu privire la răspunderea radiodifuzorilor în perioada campaniilor electorale și instituirii de către Parlament a unor instrumente eficiente, care ar permite autorităților responsabile aplicarea unor sancțiuni cu executare imediată, cum ar fi, de exemplu, suspendarea dreptului de emisie pentru întreaga campanie electorală. Anatolie Zagorodnii consideră că Republica Moldova are nevoie de o legislație coerentă și stabilă în domeniul electoral, care să răspundă unor criterii de reprezentare generală, și nu unor interese politice. ”Parlamentul conștientizează necesitatea și importanța perfecționării legislației electorale și își manifestă deschiderea totală și angajamentul plener de a contribui, împreună cu actorii interesați, la elaborarea, dezbateră și adoptarea cadrului legal în acest sens. Creșterea calității procesului electoral implică renunțarea la modificările de legislație făcute în urma unor calcule politice și electorale pe termen scurt”, a declarat deputatul. Vicepreședintele Comisiei juridice, numiri și imunități a mai menționat că propunerile de modificare a cadrului legal trebuie să reiasă dintr-o evaluare obiectivă și responsabilă a situației, astfel încât instituțiile responsabile să se bucure de legitimitate și de încrederea cetățenilor.

Dl Anatol Vangheli, Secretar General, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, în cuvântul său de salut și-a exprimat certitudinea că prezenta conferință va constitui o ocazie bună pentru abordarea problemelor întâmpinate, dar și în identificarea comună a soluțiilor. Secretarul General a precizat că secții de votare au fost deschise nu numai în cadrul misiunilor diplomatice, ci și în afara acestora, cu 25 mai multe decât în 2010 și cu 5 mai multe decât în 2014. În acestea au activat 1112 persoane, dintre care din cadrul Misiunilor diplomatice 161 persoane, iar 33 au fost delegate de la MAEIE. În 2016 au fost organizate peste hotare 100 secții de votare, ceea ce a necesitat efort logistic din partea tuturor părților implicate. Au fost țări unde autoritățile publice au oferit suport maxim în demersul Republicii Moldova, au pus la dispoziție localuri și chiar echipamente, însă există și țări foarte reticente în a deschide secții străine de vot pe teritoriul lor, întrucât legislația acestora are prevederi restrictive în acest sens. Secretarul General a observat, în context, contribuția substanțială a ministerului la buna organizare a alegerilor peste hotare prin delegarea unui număr mare de funcționari care să activeze în cadrul birourilor electorale.

Concluziile conferinței

La finalul conferinței au fost prezentate concluziile formulate de fiecare echipă. S-a decis pentru început prezentarea concluziilor atelierului „*Votarea peste hotare*”, după aceea a atelierelor „*Reflectarea alegerilor de către mass-media și informarea alegătorilor*” și „*Finanțarea campaniei electorale*”, după care, cu sintetizarea ideilor celorlalte ateliere, concluziile de totalizare ale atelierului „*Perfecționarea cadrului legal electoral în contextul scrutinului prezidențial*”.

Dl Sergiu Odainic, șef adjunct al Direcției Generale Afaceri Consulare, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, moderatorul atelierului „*Votarea peste hotare*”, a menționat că în cadrul atelierului au fost formulate opinii critice, dar și soluții constructive care ar putea fi aplicate în viitor. Participanții atelierului au constatat în unanimitate că votul peste hotare este o realitate

căreia trebuie să-i facem față, cetățenii noștri migrează, dar continuă să rămână cetățenii statului chiar și peste hotare și din această perspectivă autoritățile Republicii Moldova sunt obligate să le creeze condiții pentru a-și exercita votul în mod liber. S-a discutat mult și despre carențele înregistrate la ultimul scrutin prezidențial din toamna anului 2016, dar și despre modalitățile de a le depăși, printre care se fac remarcate următoarele idei:

- este necesar de a stabili criterii mult mai concrete privind deschiderea și amplasarea secțiilor de votare peste hotare, avându-se în vedere nu numai numărul acestor secții, ci și localitățile în care acestea să fie organizate;
- deși înregistrarea prealabilă este un instrument bun, aceasta nu se bucură de popularitate în rândul diasporei, iar rezultatele prezenței la vot în cadrul scrutinelor precedente ca și criteriu pentru organizarea de secții de votare în străinătate s-a dovedit a fi un indicator insuficient de fiabil, el nu a putut să dea o precizie corespunzătoare în procesul de identificare a numărului de secții de votare și a localităților în care să fie ele amplasate la alegerile din octombrie și, respectiv, la turul al doilea din noiembrie 2016, ca soluție a fost identificată necesitatea introducerii amendamentelor corespunzătoare în Codul electoral, iar dacă se va decide compilarea unui nou cod electoral, atunci să se atragă maximă atenție reglementării votului în străinătate prin prisma lacunelor constatate;
- introducerea modalităților de vot alternative, precum votul prin corespondență, votul electronic și amplasarea cabinelor de vot electronice în încăperile secțiilor de vot. Acestea, deși sunt soluții pe termen lung, ar putea eficientiza la maxim procesul de organizare a alegerilor și propriu-zis de vot;
- intensificarea și permanentizarea dialogului cu diaspora, întrucât comunicarea a fost intensă doar în perioada nemijlocit dinaintea alegerilor prezidențiale;
- delegarea în calitate de președinți ai birourilor electorale ale secțiilor de votare din străinătate a persoanelor instruite din cadrul CICDE, în prezent aceste atribuții fiind îndeplinite, conform legislației, doar de angajații instituțiilor din sistemul diplomatic.

Dl Odainic și-a exprimat părerea că dialogul a fost unul productiv, ideile și concluziile formulate nu vor rămâne doar ca idei ale conferinței, unele merită să fie preluate și implementate în practică pentru scrutinele următoare.

Moderatorul sesiunii dedicate concluziilor, dna Ludmila Lupașco, șefa aparatului CEC, a observat că majoritatea ideilor articulate în cadrul atelierului cu tema votului peste hotare se regăsesc ca obiective și activități de realizat în Planul de acțiuni al CEC pentru anul 2017, iar acele aspecte care urmează a fi reglementate prin lege vor fi înaintate ca propuneri în viitorul proiect de lege ce va fi elaborat de grupul interinstituțional care și-a reluat activitatea după scrutinul prezidențial.

Dna Iulia Guțuleac, șef al Serviciului relații externe și integrare europeană, Consiliul Coordonator al Audiovizualului, a prezentat concluziile atelierului de lucru „*Reflectarea alegerilor de către mass-media și informarea alegătorilor*” al cărui moderator a fost dl Dragoș Vicol, membrul Consiliului Coordonator al Audiovizualului. În alocuțiunea sa dna Guțuleac a subliniat rolul definitoriu al mass-media în formarea opiniei publice nu doar în timpul campaniei electorale, ci și în viața de zi cu zi, iar impactul mass-media asupra alegătorului s-a dovedit a fi crucial în condițiile Republicii Moldova. În cadrul atelierului participanții chiar s-au pronunțat printr-o întrebare retorică: „Cine, totuși, a câștigat alegerile prezidențiale din 2016? Mass-media, alegătorii sau concurentul?” Moderatoarea a mai adăugat că, deși CCA a dat sancțiuni, ele sunt ineficiente având în vedere sumele infime ale acestor amenzi, de cel mult 5400 lei față de un minut de publicitate la radiodifuzori care costă în jur de 2000-3000 euro.

În luarea sa de cuvînt dna Guțuleac a făcut o retrospectivă a discuțiilor din cadrul atelierului respectiv, evidențiind cele mai relevante idei și propuneri susținute:

- revizuirea cadrului legal ce ține de aplicarea și mărimea sancțiunilor, întrucît acest aspect este insuficient reglementat. Conform legii, sancțiunile se aplică gradual, însă în aceste alegeri sancțiunile nu au fost aplicate proporțional abaterii comise. Noul Cod al audiovizualului care se preconizează a fi adoptat pînă la finele anului 2017 va conține atît prevederi noi, cît și dispoziții mai detaliate privind sancțiunile față de concurenții electorali, ca acestea să nu fie graduale, dar potrivit gravității încălcării săvîrșite;

- introducerea sancțiunii sub formă de suspendare a difuzării publicității electorale în perioada campaniei față de radiodifuzorul vinovat, întrucît sancțiunile aplicate radiodifuzorilor în campania electorală nu au avut efectul scontat, pentru că, de fapt, au fost sancțiuni simbolice. Ca opinie contrară ar fi că actualmente legea prevede dreptul radiodifuzorului să atace decizia CCA prin care i-a fost aplicată sancțiunea și în acest fel s-ar putea întîmpla ca sancțiunea suspendării dreptului de a emite publicitate să intre în vigoare după încheierea alegerilor, iar în opinia dnei Guțuleac sistarea sau suspendarea emiterii ca sancțiune nu este o soluție corectă;

- micșorarea prețului pentru publicitatea electorală, în așa fel încît toți concurenții, chiar și acei cu posibilități financiare modeste, să aibă acces la radiodifuzori pentru a-și plasa publicitatea electorală, ceea ce i-ar determina pe concurenți să-și plaseze mai lesne publicitatea și ar avea și timp egal și suficient pentru a-și promova programele electorale;

- contracararea vicierii spațiului informatic cu știri false prin desfășurarea campaniei „Stop fals”, conlucrarea mai activă a CCA cu societatea civilă și cu alte organe și instituții abilitate, pentru ca CCA să nu fie învinuită că a atras atenția asupra unui subiect și l-a neglijat pe altul. În campania prezidențialelor din 2016 spațiul mediatic a fost infectat masiv cu informații false, ceea ce i-a determinat pe alegătorii indeciși să opteze pentru candidatul care a recurs la aceste tertipuri. Informația, mesajele distribuite de radiodifuzori în campanie trebuie să fie oneste și adevărate, însă CCA nu are capacitatea să monitorizeze toate emisiunile chiar și ale unui singur radiodifuzor, nemaivorbind de toate programele tuturor radiodifuzorilor care, la moment, numără peste 67 posturi de televiziune și 100 de posturi radio. CCA a monitorizat 14 posturi de televiziune cu acoperire largă și cu impact decisiv al informațiilor difuzate. Problema știrilor false rezidă în a determina ce este un fals, iar societatea civilă a venit cu sugestii de a fi aplicat programul așa-zis „Stop fals”, cu ajutorul căruia se investighează, se depistează dacă informația este falsă sau nu, în 2016 fiind desfășurată campania media împotriva informației false și tendențioase al cărei scop a fost diminuarea efectelor și a impactului informației propagandistice și manipulatorii care distorsionează realitatea, difuzate pe diferite căi de comunicare de către instituții mass-media și alte structuri controlate politic, și dezvoltarea capacităților cetățenilor moldoveni de analiză critică a informației recepționate;

- educarea consumatorului de programe mediatice, pentru a-l învăța ce este informație falsă, cum poate fi depistată și ce este dezinformare, manipulare;

- colaborarea CCA cu ONG-uri, instituții, precum Agenția de Stat pentru Protecția Moralității, pentru că în această campanie au fost denigrate persoane publice, cu Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, pentru a nu admite ca mass-media să inducă în eroare consumatorii de informație, ceea ce s-a întîmplat în campania prezidențialelor, o parte din alegători fiind direct influențați de știrile false ce aveau ca scop discreditarea bunului nume al concurentului;

- obligarea radiodifuzorilor să recunoască faptul că au difuzat o știre falsă, deoarece impactul în societate al recunoașterii este incomparabil mai mare decât o amendă chiar și de 50 mii de lei, deoarece un radiodifuzor care va veni o dată, de două ori sau de mai multe ori să-și ceară scuze va pierde din credibilitate în fața privitorilor, ca rezultat aceasta ar fi o sancțiune mai eficientă;
- revizuirea cadrului legal în privința începerii campaniei electorale în așa fel încât CCA să monitorizeze radiodifuzorii nu numai în perioada electorală, ci și în perioada pre-electorală, deoarece campania a început oficial la 1 octombrie 2016, însă partidele au început-o efectiv cu mult înainte și în această situație CCA nu a monitorizat radiodifuzorii până la campanie;
- neadmiterea campaniei electorale camuflate în cadrul blocurilor de știri;
- reglementarea publicității politice atât în mass-media, cât și a celei stradale, pentru a asigura echitate tuturor concurenților, deoarece campania în prezidențiale a durat 30 de zile, însă anumite partide au început-o intens cu mult înainte și concurenții au intrat în campanie pe picior de inegalitate;
- încurajarea concurenților să reacționeze la informațiile false despre ei, să uzeze de dreptul la replică, deoarece în actuala campanie subiecții vizați de dezinformare nu și-au valorificat din plin acest drept.

Concluziile atelierului de lucru „*Finanțarea campaniei electorale*” au fost prezentate de moderatorul acestuia dl Igor Boțan, directorul executiv al Asociației pentru Democrație Participativă. Dl Boțan a menționat rolul reglementărilor și faptul că participanții atelierului au încercat să lanseze diverse idei de îmbunătățire a cadrului legal ce reglementează domeniul legat de finanțarea campaniilor electorale ale concurenților în alegeri. În cadrul atelierului au fost identificate 11 concluzii și recomandări legate de finanțarea partidelor și campaniilor electorale:

- aplicarea parțială a conceptului de recompensare pentru rezultatele obținute în alegerile anterioare la finanțarea partidelor de la buget, concept introdus legal în anul 2011, dar aplicat efectiv în 2016, întrucât astfel de mecanisme de finanțare a partidelor de la buget se aplică în perioade de creștere economică;
- dezvoltarea prevederilor legale privind finanțarea partidelor de la bugetul de stat pe principiul stimulării, și nu al recompensării. Prezentul concept de finanțare ca recompensă pentru rezultatele electorale anterioare trebuie dezvoltat pe încă 2 dimensiuni de stimulare, prima fiind încurajarea partidelor de a propune politici și a doua de a pregăti politicieni competenți, ceea ce ar justifica cheltuirea banilor de la bugetul public;
- aplicarea principiului cofinanțării. Concluzia atelierului a fost ca acel quantum prevăzut de buget pentru partide să fie împărțit în 3: prima parte să se răsfrângă asupra compensației pentru rezultatele alegerilor precedente, al doilea quantum să fie de cofinanțare, adică de stimulare a partidelor care atrag donații private de la cetățeni sau persoane juridice, iar a treia componentă să fie, de asemenea, de cofinanțare pentru partidele care sunt capabile să colecteze cotizații. În acest fel finanțarea se va face în mod echitabil față de toate partidele politice, nu doar în baza rezultatelor obținute în precedentele alegeri, pentru a nu conserva situația de la data calculării quantumului;
- reprezentanții partidelor extraparlamentare, active, care au făcut parte din grupul de lucru, au venit cu ideea ca din acest quantum de la bugetul de stat 10% să fie date necondiționat partidelor extraparlamentare. Propunerea a fost respinsă de majoritatea participanților și explicația a fost că partidele extraparlamentare pot primi bani de la buget și își pot chiar mări rezerva de bani bugetari, dacă vor putea demonstra că pot atrage donații și pot convinge membrii de partid să achite cotizații;

- cooperarea dintre CEC și Guvern, astfel ca reglementările propuse de CEC pentru amendarea Codului electoral să aibă suport legal solid;
- cooperarea dintre CEC și partide, astfel încât partidele să nu fie obligate să prezinte rapoartele financiare sub amenințarea sancțiunilor administrative, așa cum prevede actualmente legislația, ci să se bazeze pe principiul stimulării și descurajării, în așa fel ca partidele, care nu au resurse, să fie interesate să completeze șablonul raportului elaborat de Comisie, aceasta fiind o ofertă a Comisiei, iar ca beneficiu să li să deschidă eventual finanțări de la buget chiar dacă nu au obținut rezultate în alegerile precedente și nu au reprezentare în instituțiile statului – parlament și autoritățile administrației publice locale;
- implementarea efectivă a propunerilor elaborate de GRECO (Grupul de state împotriva corupției al Consiliului Europei) de comun acord cu instituțiile Republicii Moldova, astfel încât plafonarea să se producă pe 2 niveluri: plafonarea donațiilor individuale pe an la 4-5 salarii medii pe țară pentru care să fie prezentate doar acte confirmative despre cetățenia Republicii Moldova a donatorului, fără prezentarea altor documente care să confirme proveniența acestei sume, iar pentru sumele ce depășesc acest plafon să fie prezentate acte confirmative asupra provenienței surselor de venituri. În prezent, plafonarea propusă de GRECO a fost ridicată de 10 ori, în felul acesta sînt persoane care își ascund poziția pe care o ocupă în viața publică și au oferit partidelor simpatizate de ei donații ce depășesc venitul lor de 2 ori și mai mult;
- asigurarea dreptului cetățenilor RM aflați peste hotare de a contribui cu donații și cotizații către partide. Donațiile să fie plafonate la prima categorie, să fie libere, prin virament cu documente confirmative, iar donațiile ce depășesc acest plafon să fie interzise. De asemenea, trebuie interzise donațiile de peste hotare făcute de persoane juridice. În acest fel, partidele vor fi stimulate să comunice cu diaspora și în acest mod se va consolida o permanentă relație între concetățenii noștri și țara lor de origine;
- transparentizarea informației cu privire la funcția publică deținută de donator, pentru ca societatea să cunoască raportul, diferența dintre donația făcută de persoana cu funcție publică sau de demnitate publică și venitul ei real;
- găsirea de soluții tehnice pentru identificarea cazurilor de presiune asupra eventualilor donatori persoane juridice, CEC trebuie să aibă un instrumentar bine dezvoltat, cum sunt bazele de date statistice, ca fenomenul să fie vizibil și opinia publică să se implice, pentru a stabili corelațiile dacă donatorii sunt ulterior persecutați, dar nu există dovezi;
- reglementarea clară și distinctă a procesului de colectare a semnăturilor de către grupurile de inițiativă în cazul alegerilor prezidențiale. Grupurile trebuie să fie delimitate, ca să existe, pe de o parte, grupuri de inițiativă ale candidaților independenți, cu statut temporar etc. și, pe de altă parte, grupuri care colectează semnături pentru susținerea candidaților din partea partidelor, aceste grupuri din urmă trebuie să fie denumite altfel: „grupuri pentru colectarea semnăturilor care activează în cadrul partidului”, ele fiind grupuri speciale cu dreptul de colectare a semnăturilor ca măsură de protecție. Delimitarea trebuie făcută pentru a evita confuziile atunci cînd se prezintă rapoartele financiare la Comisie, iar măsura este de a admite doar candidații care au colectat numărul necesar de semnături;
- identificarea unei structuri de stat care să efectueze controlul surselor de venit ale donatorilor, deoarece la moment CEC verifică rapoartele financiare ale partidelor doar sub aspect cantitativ, dar nu și calitativ.

Experiența țărilor democratice arată că finanțarea partidelor de la bugetul de stat este un concept bun și el trebuie dezvoltat.

Moderatorul sesiunii dedicate concluziilor, dna Ludmila Lupașco, a remarcat ideea permisiunii donațiilor din exterior plafonate jos ca una acceptabilă, iar în privința lor a propus să se aplice prevederile privind declararea veniturilor de către funcționarii publici. O a doua idee care suscită atenția este transparența CEC legată de publicarea și/sau punerea la dispoziție în baza solicitărilor a informației cu caracter personal - atât a celei cu privire la identitatea statutului public al donatorilor, cât și a datelor din listele electorale și cele de subscripție. Faptul că aceste date sunt închise s-a produs din cauza că la moment legislația de referință nu are prevederi clare și exhaustive asupra limitelor a ceea ce este informație cu caracter personal, iar în mod special în privința informațiilor utilizate pentru realizarea procedurilor electorale.

Moderatorul atelierului dl Boțan a propus ca soluție de compromis să se indice numele, prenumele și doar statutul, de exemplu, de funcționar public de rangul corespunzător sau de demnitate publică, ocupația de medic, profesor, om de afaceri etc., iar această informație generală despre ocupația donatorului nu trebuie considerată cu caracter personal.

În opinia participanților, ideea a de a da date generale despre ocupația donatorilor este una salutară. Dacă o persoană acceptă să fie donator, această persoană trebuie să fie conștientă că datele sale vor fi publice, toate părțile trebuie să știe că la finanțarea partidelor se aplică principiul transparenței. Procesul de transparență a datelor cu caracter personal deținute de CEC trebuie expres reglementat de cadrul legal și doar în baza reglementărilor exhaustive, aceste date pot fi deschise și puse la dispoziția persoanelor care fac cercetări, studii și prezintă ulterior concluziile. Principiul în această problemă este de a respecta drepturile tuturor părților interesate, nu doar în favoarea unora – de acces la informație, - și în detrimentul altora – divulgare a datelor calificate cu caracter personal.

Dl Pavel Postică, moderatorul atelierului de lucru cu tema „*Perfecționarea cadrului legal electoral în contextul scrutinului prezidențial*”, a prezentat concluziile grupului, ideile și propunerile enunțate în cadrul lucrărilor. Grupul a identificat mai multe teme generale, mai detaliat fiind discutate subiectele cu privire la listele electorale și la activitatea organelor electorale de nivelurile întâi și al doilea.

1. La subiectul „Listele electorale” grupul a formulat următoarele idei:

- în listele electorale să prevaleze informația din Registrul de Stat al Alegătorilor (RSA) asupra informației din Registrul de Stat al Populației (RSP), în așa fel încât atunci când registratorii actualizează informația să nu se revină la datele inițiale din Registrul de Stat al Populației, să rămână doar informația gestionată de CEC prin registratori;
- în unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea, indiferent ce reformă administrativă se va face, să existe o persoană delegată de CEC cu atribuții în domeniul electoral, să aibă responsabilități privind verificarea și gestionarea listelor electorale, privind campania de informare, de instruire etc., ca această persoană să fie și președinte al organului electoral de nivelul al doilea, în vederea păstrării memoriei instituționale, care să aibă atribuții de semnare a actelor, a ordinelor de angajare, inclusiv a documentelor contabile etc.;
- introducerea unui cens pentru a opri migrația alegătorilor de pe o listă electorală pe alta.

2. Tema „Activitatea organelor electorale” a suscitat numeroase idei, unele contradictorii, principalele și care merită atenția fiind următoarele:

- majorarea numărului minim de alegători de la 200 și celui maxim de 5000 pentru constituirea unei secții de votare, ca rezultat micșorarea numărului total al secțiilor de vot;
- votarea atât în interiorul țării, cât și în afară să se permită în baza actelor de identitate valabile conform Legii privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte, fără restricții în funcție de locul votării;
- în legătură cu prestația persoanelor înaintate de partide în componența organelor electorale inferioare propunerile au cuprins un spectru larg, de la ideea ca partidele să-și plătească aceste persoane de vreme ce primesc finanțare de la buget, alta ca acestor persoane să le fie limitat accesul la procesul-verbal de totalizare a voturilor, deoarece sunt partide care desemnează candidați doar pentru a avea acces la procesul-verbal, aceste persoane trebuie să lucreze efectiv, să gestioneze procesul electoral odată ce au fost delegate. Partidele să opteze pentru una din variante: dacă delegă o persoană, aceasta trebuie să fie imparțială sau să delege observatori care să primească procesul-verbal de numărare a voturilor, - în nici un caz aceste funcții nu trebuie combinate;
- proiectul de lege de modificare a Codului electoral ce va fi elaborat de grupul de lucru interinstituțional creat de CEC să fie discutat cu persoanele interesate din teritoriu pentru a putea fi apreciate sub aspectul aplicabilității noilor prevederi.

La finalul conferinței problemele identificate, propunerile și ideile la subiectele abordate în cadrul atelierului „Perfecționarea cadrului legal electoral în contextul scrutinului prezidențial” enunțate de participanții grupului respectiv au fost prezentate sub formă de sinteză de către șeful aparatului CEC dna L. Lupașco.

1. La subiectul „Listele electorale”:

- o problemă legată de listele electorale este interesul scăzut al cetățenilor pentru verificarea datelor sale în listele electorale și ca o consecință date inexacte în liste sau persoane decedate. Un alt aspect este actualizarea datelor în RSP, întrucât informația din RSA este preluată din RSP. În acest context a fost avansată și propunerea înregistrării active a cetățenilor, a acordării dreptului pentru rudele decedatului de a solicita efectuarea modificării respective în lista electorală prin depunerea declarației pe propria răspundere despre decesul persoanei apropiate, acesta ar fi un document justificativ pentru a efectua modificarea în listă;
- în cazul alegerilor locale generale, când se aleg mai multe autorități publice locale, formularul listei electorale să fie completat cu rubrici suplimentare pentru fiecare funcție electivă unde alegătorul să-și aplice semnătura, aceasta pentru a ține o evidență mai exactă a funcțiilor pentru care alegătorul își dă votul, deoarece unii alegători manifestă interes doar pentru alegerea, spre exemplu, a primarului și nu vor să ia buletinul de vot pentru alegerea consilierilor, în acest fel funcționarilor electorali le va fi facilitată totalizarea voturilor la sfârșitul zilei votării;
- problema actualizărilor în RSA de către registratori este generată și de faptul că această obligație, de regulă, revine secretarilor consiliilor locale și, prin prisma introducerii posibilității de a acorda spor pentru intensitatea muncii, a fost propus ca acestor persoane, pentru activitatea legată de listele electorale, să le fie stabilit suplimentul respectiv;
- privind votul între primul tur și cel de-al doilea tur la alegerile locale în baza domiciliului schimbat, se poate aplica experiența altor state când modificarea domiciliului nu este interzisă, însă votul la anumite tipuri de scrutine se condiționează în funcție de termenul domicilierei, acest concept fiind cuprins și în Codul bunelor practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția. În cazul Republicii Moldova ar putea fi introdus termenul de 6 luni de domiciliere pentru a avea dreptul să participe la votare în localitatea de domiciliu;

- excluderea celui de-al treilea exemplar al listei electorale. Această idee a fost susținută de toți participanții atelierului de lucru și de reprezentanții CEC;
- printarea listelor electorale în 2 etape: prima dată listele să permită introducerea modificărilor și a doua oară să fie definitive, acestea să fie trimise către birourile electorale fără permisiunea de a fi introduse modificări în ele;
- în ceea ce privește ideea de a fi permisă votarea în baza aceluiași act de identitate aflat în țară, cât și peste hotare, dacă ea va fi acceptată, atunci să nu se permită votul în baza actelor cu termen de valabilitate expirat;
- excluderea obligației de autentificare a listelor de subscripție de către autoritatea publică locală, nu numai în alegerile naționale, după cum a fost recomandat de observatorii în alegeri, ci și în cadrul altor tipuri de scrutine, pentru a evita eventualele manipulări din partea contracandidaților primari atunci când refuză să autentifice listele de subscripție ale altui candidat concurent, sub condiția că CEC va pune la dispoziție softul de acces pentru verificare.

2. La tema „Activitatea organelor electorale”:

- a fost susținută ideea constituirii organelor electorale de nivelul al doilea cu statut permanent, indiferent de structura administrativ-teritorială în urma reformei acesteia;
- salarizarea funcționarilor electorali să se facă în funcție de volumul atribuțiilor pe care le exercită în cadrul organelor electorale, delimitarea să se facă pe principiul aportului și responsabilității. Această propunere se va regăsi în proiectul de lege ce va fi elaborat;
- în scopul asigurării stabilității și eficienței în activitate, introducerea unui termen în interiorul căruia se permite modificarea componenței organelor electorale inferioare, întrucât apar probleme de ordin tehnic: perfectarea legitimațiilor, întocmirea și semnarea actelor de numire, imposibilitatea instruirii corespunzătoare etc.;
- delegarea a 2 reprezentanți ai CEC în CECE de nivelul al doilea și a unui reprezentant în CECE de nivelul întâi;
- necesitatea certificării obligatorii a funcționarilor electorali;
- introducerea posibilității pentru partidele extraparlamentare să înainteze candidaturi pentru constituirea organelor electorale inferioare. Această idee, de fapt, are deja o soluție, deoarece orice cetățean are dreptul să-și propună candidatura pentru a fi inclusă în Registrul funcționarilor electorali, iar pentru aceasta să obțină calificarea necesară la CICDE de pe lângă CEC;
- majorarea termenului de constituire a secțiilor de votare, ele să fie constituite mai devreme decât cu 35 de zile până la alegeri, pentru a facilita procesul de asigurare logistică a secțiilor de votare cu materiale, documente, echipamente, pentru a permite completarea componenței birourilor acestora, această soluție fiind propusă în legătură inclusiv cu interesul scăzut al partidelor de a desemna persoane în componența birourilor electorale;
- în corelație cu problema de mai sus, este și propunerea de a introduce posibilitatea de a fi adoptate hotărârile în cadrul birourilor electorale cu majoritatea simplă de voturi din cei prezenți, nu din cei aleși, ceea ce îi va disciplina pe membrii înaintați de partide să participe la ședințe, îi va motiva să fie activi la ședințe, nu numai în ziua votării;
- revizuirea procedurii de vot pentru persoanele declarate incapabile prin hotărâre judecătorească;

- în cazul micșorării numărului secțiilor de votare, reglementarea posibilității de a asigura transportul alegătorilor către secțiile de vot de către administrația publică locală în comunele cu peste 3000 de alegători. În acest caz, când s-ar constitui pe comună o singură secție de vot, s-ar soluționa și problema alegătorilor care își au domiciliul într-o localitate din cadrul comunei, dar locuiesc efectiv într-o altă localitate din aceeași comună, pentru că în prezent aceștia sunt redirecționați către secția de vot la domiciliu, dacă nu au înregistrare la reședință;
- reglementarea votului studenților pentru toate tipurile de scrutine;
- înregistrarea video a procesului de numărare a voturilor de către operatorii din cadrul secțiilor de vot, după exemplul României;
- asigurarea accesului la listele electorale pentru concurenții electorali la etapa întocmirii acestora, dar și după încheierea procesului de vot. Această inițiativă nu a fost susținută de majoritatea participanților, dar subiectul poate rămâne deschis pentru găsirea unei soluții pertinente. Conform Bunelor practici în materie electorală, faptul neparticipării alegătorului la vot este considerat ca opțiune și acordarea accesului la listele electorale cu scop de verificare a acestora este apreciată ca prezentare a datelor, ce poate fi interpretată în mod diferit.

Au fost menționate anumite dificultăți întâmpinate de președinții CECE de nivelul al doilea, iar pentru a le soluționa au fost formulate sugestii, după cum urmează:

- acordarea CECE a competenței pentru degrevarea propriilor membri, în prezent aceasta aparține CEC. În alegerile actuale unele CECE și-au asumat răspunderea, degrevând ele însele membrii săi;
- revizuirea condițiilor și procedurilor de modificare a componenței biroului electoral al secției de votare (termen-limită de înaintare a propunerilor de modificare, de examinare a cererilor de modificare). La confirmarea membrilor propuși de partide, CECE nu au întâmpinat dificultăți, deoarece imediat ce parvenea solicitarea din partea partidului de a transfera o persoană dintr-un birou în altul, CECE soluționa această cerere operativ. Apăreau probleme în cazul consiliilor locale, întrucât deciziile lor se iau în cadrul ședinței, iar ședințele ordinare se convoacă o dată la 3 luni și cele extraordinare la dispoziția primarului și din această cauză apar impedimente de procedură;
- reglementarea clară a condițiilor pentru valabilitatea actelor de identitate în baza cărora se permite votarea, deoarece la vot s-au prezentat persoane cu fișa de însoțire a buletinului de identitate laminată, iar legea nu prevede expres condiția de nevalabilitate a actului de identitate dacă acesta este laminat. Deși CECE au dat indicația să nu se permită votarea în baza fișei de însoțire laminată, trebuie să existe și o prevedere clară în acest sens, așa cum prevede legislația României, de exemplu. Recomandarea a fost ca CEC să înainteze către legislativ o astfel de propunere.

Moderatoarea sesiunii, dna Lupașco, a confirmat existența anumitor probleme de procedură în privința desemnării membrilor organelor electorale de către consiliile locale, precizând că pentru asemenea situații CEC a prevăzut formarea rezervei funcționarilor electorali la care trebuie să se recurgă, cu scopul de a evita o nouă desemnare și adoptarea unei noi decizii de către consiliul local. Aceasta e o soluție de moment, dar s-ar putea identifica și alte soluții pentru aceste cazuri. În ceea ce privește laminarea fișei de însoțire a buletinului de identitate, conform legii laminarea nu este un temei pentru declararea actului ca nevalabil, însă pe fișa laminată, e adevărat, nu poate fi aplicată ștampila de securizare prevăzută de Codul electoral și din această cauză nu se permite prezentarea fișei laminate.

În cadrul sesiunii dedicate concluziilor un participant a propus ca în viitorul proiect de lege de modificare a Codului electoral să fie prevăzută, în consonanță cu Strategia de integrare a minorităților etnice, includerea în componența organelor electorale a reprezentanților etnicilor țigani în localitățile, 44 la număr, în care aceștia locuiesc compact. Ca argument participantul a motivat că reprezentanții etniei rrome de multe ori sunt izolați social din cauza lipsei de carte, dar în aceste localități lor ar trebui să li se asigure accesul și în acest context vor veni cu ideea participării la cursurile de instruire organizate de CICDE.

Ca propunere a fost articulată și ideea de a nu admite promovarea iresponsabilității prin aceea că se adoptă o normă și imediat se stabilesc derogări de la regulă. Este vorba de permisiunea de a vota în baza actelor de identitate nevalabile. Argumentul a fost că legea trebuie respectată, indiferent de dorințele alegătorilor: dacă legea stabilește că actul de valabilitate expirat nu este valabil, atunci acest principiu general trebuie aplicat și în alegeri.

O altă sugestie, venită din partea Direcției tehnologii informaționale și gestionarea listelor electorale din cadrul Aparatului CEC, a fost ca persoanele desemnate în componența organelor electorale să dețină certificat de instruire eliberat de CICDE, să nu fie instruite după ce au fost confirmate în calitate de membri, pentru că se atestă un nivel scăzut de cunoștințe elementare, cel puțin ca utilizatori ai sistemului informatic.

În luarea cuvântului de încheiere a concluziilor celor patru ateliere de lucru dna Lupașco a asigurat asistența că toate ideile, sugestiile enunțate la conferință se vor examina detaliat, pentru a fi sistematizate și corelate sub formă de propuneri bine elaborate, aplicabile uniform, care se vor regăsi în viitorul proiect de lege.

Lucrările conferinței au fost încheiate cu scurte discursuri avute de dna Alina Russu, președintele CEC, și dl Jose-Luis Herero, șeful Oficiului Consiliului Europei în Republica Moldova.

Apreciind buna organizare a conferinței, dl Jose-Luis Herero a remarcat caracterul interactiv al acesteia, faptul că participanții și-au manifestat deplinul interes pentru problemele abordate, au formulat sugestii, propuneri de îmbunătățire a procesului electoral. De asemenea, a observat ca pozitiv faptul invitării și participării la lucrările conferinței nu numai a partidelor de la guvernare, dar și a celor din opoziția parlamentară. Un lucru important pe care a ținut să-l menționeze a fost că alegerile trebuie nu numai bine organizate, ci și văzute drept corecte și libere. La fel de importantă este credibilitatea procesului electoral. Problemele enunțate în cadrul conferinței sînt comune tuturor țărilor, a observat vorbitorul, punctînd principalele subiecte: existența diasporei numeroase în afară, finanțarea partidelor politice, publicitatea electorală în internet, minoritățile naționale. Ca reprezentant al principalului partener de dezvoltare european, a asigurat audiența despre acordarea în continuare a asistenței pentru Republica Moldova în calea ei de construcție a statului de drept.

În discursul său președintele CEC, dna Alina Russu, a mulțumit Consiliul Europei pentru sprijinul acordat la organizarea evenimentului, fără de care acesta nu ar fi putut avea loc. De asemenea, a mulțumit dnei Ludmila Lupașco, șeful aparatului CEC, pentru moderarea ultimului panel la care atelierele tematice și-au prezentat concluziile. Făcînd o retrospectivă a primei zile de conferință, a reiterat scopul acesteia: de a face o analiză a punctelor tari și slabe ale legislației electorale și ale procedurilor utilizate, de a veni cu recomandări concrete pentru perfecționarea legislației și a procedurilor electorale și de a propune un plan de acțiuni în vederea perfecționării activității organelor electorale. Dna Alina Russu și-a exprimat convingerea că scopul pentru care a fost organizată conferința a fost atins, cooperarea a fost fructuoasă, întărind cele afirmate prin următorul citat: „Nimeni nu poate reuși, dacă nu reușesc toți”. În opinia sa, Comisia a reușit să

aibă un dialog constructiv pe parcursul acestor două zile, perfecționarea procesului electoral trebuie numaidecât continuată. Vorbitoarea a remarcat aportul societății civile la îmbunătățirea procesului electoral, deoarece rolul ei nu se rezumă doar la observare, ci și la implicarea în acest proces cu propuneri concrete punctuale. La final a mulțumit autorităților publice centrale și locale pentru participare activă la dezbateri, pentru prezentarea informației așa cum este văzută ea de fiecare instituție specializată în domeniul său de competență, în mod deosebit și-a exprimat grațitudine funcționarilor electorali, colegilor din Comisia Electorală Centrală și Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral pentru munca asiduă și dăruința în special în perioada electorală.